

«Rus og vold:
Skiller voldsutøvere som ruser seg på
alkohol fra voldsutøvere som inntar
sentralstimulerende midler?»

En empirisk studie av et utvalg voldsforbrytere dømt etter straffelovens § 229.

Karina Martine Herfindal

PSYPRO- 4100

Høst 2013

Psykologisk institutt

Norges Tekniske-Naturvitenskapelige Universitet

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Sammendrag

Vold er et omfattende helseproblem på verdensbasis (Krug, Mercy, Dahlberg & Zwi, 2002). Yngre mennesker rammes i stor grad (SSB, 2012) og også vitner til voldsepisode, -offer og -utøvers pårørende berøres (Krug et al., 2002). Kunnskap til formidling og holdningsskapende arbeid til hjelpe- og behandlingstilbud er viktig for å forebygge voldsforekomst (NKVTS, 2011:3). I dette studiet var formålet å forstå voldsutøvere som bruker alkohol og voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler, ved å sammenligne disse to gruppene. Personer som misbruker alkohol og andre illegale rusmidler er sterkt overrepresentert i voldsstatistikken (NOU, 2010:3). Av illegale rusmidler er sentralstimulerende midler valgt fordi det i denne gruppen rusmidler er funnet sterkest sammenheng mellom selve rusmidlet og vold (Kuhns & Clodfelter, 2009). En kvantitativ studie av domsavgjørelser fra lagmannsretten der tiltalte er dømt for brudd på § 229 og i tillegg misbruker enten alkohol eller sentralstimulerende midler ble her gjennomført. Tiltalte i de to gruppene ble sammenlignet når det gjaldt: demografi, tidligere og pågående kriminalitet, psykisk helse, voldens treffsted på offers kropp, forekomst av provokasjon, type vold og bruk av våpen. Resultatene viste økt forekomst av trygdeordninger, vinning- og narkotika relatert kriminalitet, bruk av stikk- og andre våpen og instrumentell vold i gruppen som brukte sentralstimulerende midler. I motsetning hadde voldsutøveren som brukte alkohol oftere fast inntekt, hadde begått mindre kriminalitet, volden ble oftere utført gjennom spark og slag, provokasjon forekom oftere og volden ble hyppigere definert som reaktiv. Det ble ikke funnet noen forskjell mellom gruppene i sivilstatus, utdanningsnivå, tidligere voldsdommer, voldens treffsted på tiltaltes kropp eller forekomst av psykiske lidelser.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Forord

En gryende interesse for rusproblematikk og inspirerende forelesninger i rettspsykologi av veileder Kirsten Rasmussen, resulterte høst 2012 i oppstart av en hovedoppgave relatert til disse temaene. Oppgaven er skrevet i forbindelse med hovdepraksis på døgnavdeling for ungdom med rusproblematikk og senere jobb i poliklinikk for rus avhengighet og LAR, begge ved Trondheims klinikken. Ved oppstart av oppgaveskrivingen var planen, og i tillegg til de overnevnte rusmidlene, se på vold ved bruk av cannabis og opiater. Dette viste seg etterhvert å bli for omfattende og problemstillingen ble endret. Dette sammen med praksis og senere jobb, som nok i perioder har fått størst oppmerksomhet, har skapt noen forsinkelser i skriveprosessen. Sammenhengen mellom rusmidler og vold har vist seg å være et omfattende tema å begi seg ut på. Biveileder Roger Hagen takkes her for hjelp til å snevre inn tema og et frisk blikk. Jeg vil også takke Kristoffer Vestnes for råd og veiledning av statistikk. Tilslutt vil jeg takke min veileder Kirsten Rasmussen for å ha holdt ut med meg i en til tider kaotisk prosess.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Innholdsfortegnelse

TEMA OG PROBLEMSTILLINGER	9
PROBLEMSTILLING	10
AVKLARINGER OG DEFINISJONER.....	10
TEORI	11
Reaktiv og instrumentell vold	11
Alkohol og vold.....	12
Sentralstimulerende midler og vold.....	13
Hvordan forstå sammenheng mellom rusmidler og vold.....	14
Rusmidlets påvirkning i seg selv	14
<i>Farmakologiske effekter av alkohol</i>	<i>14</i>
<i>Farmakologiske effekter av sentralstimulerende midler</i>	<i>15</i>
Livssituasjon	16
<i>Livssituasjon ved bruk av alkohol</i>	<i>17</i>
<i>Livssituasjon ved bruk av sentralstimulerende midler</i>	<i>18</i>
Intra- og interpersonlige forhold.....	19
<i>Impulsivitet.....</i>	<i>19</i>
<i>Antisosial atferd</i>	<i>20</i>
<i>Psykisk helse og alvorlig psykisk lidelse</i>	<i>21</i>
METODE	22
Datamateriale/utvalg.....	22
Inklusjonskriterier (i tillegg til § 229)	23

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Eksklusjons kriterier	23
Variabler	24
Analyser	24
RESULTATER	25
Demografiske data i utvalget.....	25
Forskjeller mellom gruppene	25
Demografiske variabler	25
Tiltaltes kriminelle profil	26
Tiltaltes psykiatriske profil	27
Relasjon til fornærmede.....	27
Type vold og treffsted.....	27
Reaktiv og instrumentell vold, provokasjon av tiltalte	28
DISKUSJON	30
Demografi	30
<i>Forskjeller i Sivilstatus og utdanningsnivå</i>	<i>30</i>
<i>Forskjeller i livsgrunnlag.....</i>	<i>32</i>
Kriminalitet	33
Tiltaltes psykiatriske profil og relasjon til offer	34
Type vold og treffsted	35
Reaktiv og instrumentell vold og provokasjon av tiltalte	36
Svakheter ved studiet.....	38
KONKLUSJON	40
REFERANSER	42

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

APPENDIX	54
Appendix A: Operasjonalisering av variabler	54
Appendix B: Tabeller	60

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Tema og problemstillinger

Vold defineres av verdens helseorganisasjon (WHO) som; ”Forsettlig bruk av, eller trussel om, fysisk makt eller tvang, rettet mot en selv, andre enkeltpersoner, eller en gruppe, når denne handlingen resulterer i, eller har høy sannsynlighet for å resultere i død, fysisk eller psykisk skade, eller mangelfull utvikling” (oversatt i Ramussen, 2011, s 18). Med bakgrunn i denne definisjonen dør 4400 mennesker på verdensbasis hver dag som et resultat av vold (Krug et al.,2002). I Norge viser tall fra statistisk sentralbyrå 23300 registrerte voldsofre i 2011, av disse var 15500 ofre for fysisk vold (SSB, 2012). Vold er på verdensbasis den ledende dødsårsaken for aldersgruppen 15-44 år (Krug et al., 2002). Av alle registrerte voldsofre i Norge, 2011, var halvparten i aldergruppen 10-29 år (SSB, 2012). Et større antall ofre for vold behandles på legevakt og sykehus uten at volden anmeldes, og flere tusen lider som et resultat av å være vitne eller pårørende til voldsutsatte eller voldsutøvere (Krug et al., 2002). Ett av ti norske barn har opplevd at foreldre utsettes for vold, mange av disse er også selv utsatt (NKVTS, 2011:3).

Vold er et omfattende problem. Utrygge levekår skapes for barn og voksne og kan resultere i alvorlige fysiske, psykiske og sosiale problemer for de som rammes (NKVTS, 2011:3). I Norge har offentlige myndigheter initiert tiltak innen undervisning, kunnskapsformidling, holdningsskapende arbeid og hjelpe- og behandlingstilbud for å forebygge voldsforekomst (NKVTS, 2011:3). Ulike levevilkår, sosiale miljøer og andre individuelle forhold gir økt voldsforekomst i enkelte grupper. Kunnskap om disse ulikhetene og hvorfor voldsforekomsten øker her er viktig i forebyggende arbeid (Meld. St. 15 (2012–2013), 2013).

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Misbruk av alkohol er en stor risikofaktor for vold (Leonard, 2008). Blant illegale rusmidler er en sammenheng mellom stoffet i seg selv og vold, først og fremst funnet ved bruk av amfetamin og kokain (Kuhns & Clodfelter, 2009) som begge er sentralstimulerende midler.

I denne oppgaven er formålet å forstå voldsutøvere som bruker alkohol og sentralstimulerende midler. Det er her sett på gruppenes demografi, årsak til vold og type vold. Dette søkes besvart gjennom én kvantitativ studie av tiltalte dømt etter straffelovens § 229, som i tillegg bruker alkohol eller sentralstimulerende midler.

Problemstilling

Skiller en voldsutøver som bruker alkohol seg fra en voldsutøver som bruker sentralstimulerende midler, og kan dette gjenspeiles i voldsaktiviteten beskrevet i rettsavgjørelsene på lovdata?

Avklaringer og definisjoner

I forhold til definisjon på misbruk av de aktuelle rusmidlene, understrekes det her at oppgitt rusmisbruk i rettsavgjørelsene i Lovdata, ikke samsvarer med ICD-10 kriteriene for misbruk eller avhengighet av alkohol og sentralstimulerende midler. Årsaken til dette er uklare kriterier for hva som benevnes som rusmiddelmisbruk, og ulik grad av informasjon oppgitt i rettsavgjørelsene i lagmannsretten hentet fra nettsiden lovdata.no, som utgjør oppgavens datamateriale. Misbruk av rusmidlene er kodet der det i rettsavgjørelsen er nevnt misbruk av rusmidler, og/eller tiltalte er dømt for besittelse av rusmidler. Sistnevnte gjelder

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

her besittelse av sentralstimulerende midler.

Sentralstimulerende midler er en samlebetegnelse på illegale rusmidler som virker stimulerende på sentralnervesystemet. Amfetamin, metaamfetamin og ecstasy er de hyppigst brukte rusmidlene i denne gruppen i Norge. Kokain er også en del av denne gruppen rusmidler (Løvaas & Dahl, 2013).

Vold er definert etter straffelovens § 229. «*Den, som skader en anden paa Legeme eller Helbred eller hensetter nogen i Afmagt, Bevidstløshed eller lignende Tilstand, eller som medvirker hertil, straffes for Legemsbeskadigelse med Fængsel indtil 4 Aar, men indtil 6 Aar, saafremt nogen Sygdom eller Arbeidsudygtighed, der varer over 2 Uger, eller en uhelbredelig Lyde, Feil eller Skade er voldt, og indtil 10 Aar, saafremt Døden eller betydelig Skade paa Legeme eller Helbred er blevet Følgen*» (Lovdata.no, 2013, 22 de kapitel)

Teori

Reaktiv og instrumentell vold

Vold er ikke et homogent fenomen. Voldsutøverne er ulike i forhold til motivasjon, emosjoner og handlinger (Rasmussen, 2011). Ofte skilles det mellom reaktiv og instrumentell vold. Vold som et resultat av negative emosjoner hos voldsutøver defineres som reaktiv. Denne type vold forekommer ofte som et resultat av provokasjon eller opplevd trussel hos voldsutøver og er ofte impulsstyrt. Vold motivert av en tenkt ekstern belønning defineres som instrumentell (Rasmussen, 2011).

Reaktiv og instrumentell vold kan forekomme hos samme individ (Fite et.al.2010). Samtidig viser forskning at reaktiv og instrumentell aggresjon skilles ved at de relaterer seg til

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

ulike atferder og emosjoner (Card & Little, 2006; Merk, Orobio de Castro, Koops, & Matthys, 2005; Polman, Orobio de Castro, Koops, van Boxtel, & Merk, 2007). Negative følelser som depresjon og tristhet, og suicidal atferd forekommer oftere hos voldsutøver der volden er reaktiv (Rasmussen, 2011). Instrumentell vold forekommer uavhengig av negative emosjoner, er ofte overlagt og antisosial atferd og psykopatiske personlighetstrekk forekommer her oftere (Rasmussen, 2011). Fite et al., (2010) fant en signifikant sammenheng mellom instrumentell vold, ungdomskriminalitet, psykopatiske personlighetstrekk (manipulering og affektavflatning) og antisosial personlighetsproblematikk.

Alkohol og vold

Alkohol er det mest utbredte rusmiddelet i Norge. En sammenheng mellom befolkningens alkoholkonsum og voldsforekomst er vel dokumentert (NOU, 2010:3). Videre er flertallet av voldstilfellene i de nordiske landene relatert til alkohol. (Rossow, 2010) Alkoholpåvirkning hos gjerningsperson og offer, er vanlig ved voldsepisoder (Cherpitel, 2007). Studier gjort ved akuttmottak og i henhold til politianmeldelser, viser at fornærmede tiltalte eller begge, ofte var ruset på gjerningstidspunktet (SIRUS, 2011). Andelen fornærmede og tiltalte som er under påvirkning av rus, er estimert til å ligge mellom 70-80% (Room & Rossow, 2001). En høy forekomst av alkoholpåvirkning finner vi også i undersøkelser av voldsutsatte behandlet ved legevakt. En studie der legevakten i Oslo ble fulgt opp over en ett års periode viste at 64 % av de voldsutsatte, som var innom legevakten dette året, var påvirket av alkohol (Melhus & Sørensen, 1997). En lignende studie utført ved legevakten i Bergen viste en forekomst av alkoholpåvirkning hos 70 % av voldsutsatte som

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

oppsøkte legevakten (Steen & Hunskaar, 1997). Studier av alkoholmisbrukere i behandling viser at de oftere utsettes for og utøver vold (Bacskai, 2008; Chermack & Blow, 2002). Behandling av alkoholmisbruk hos voldelige menn viser seg å redusere forekomsten (Pape, 2011).

Internasjonal forskning viser en sammenheng mellom alkohol og vold i et bredt spekter av hvilken type vold som utøves. En sammenheng med alkohol er funnet ved overfall, ran, drap og seksuelle overgrep (Pernanen, 1991). Risiko for partnervold øker ved høyt alkoholinntak (Leonard, 2001; Pape, 2003). Utøver, offer eller begge er alkoholpåvirket i mellom en fjerdedel og halvparten av alle tilfeller av vold i hjemmet (Leonard, 2001).

Sentralstimulerende midler og vold

Personer som misbruker illegale rusmidler, er i likhet med misbruk av alkohol, sterkt overrepresentert når det gjelder voldsforekomst (NOU, 2010:3). Forskningslitteraturen på sammenhengen mellom illegale rusmidler og vold er beskrevet som mindre entydig (NOU, 2010:3) og viser i enkelte tilfeller motstridende resultater når man ser på hvert enkelt rusmiddel for seg (Lundholm, et al., 2011). En mulig forklaring på dette er individuelle ulikheter i dose- respons kurve, som gjør noen mer sårbare for voldsutøvelse enn andre. Sprikende resultater kan også tyde på økt betydning av personlige faktorer for voldsutøvelse ved bruk av illegale rusmidler (Lundholm et al., 2011). Andelen som misbruker illegale rusmidler er høyest ved mer alvorlige legemsfornærmelser, og utgjør her 25 % (SSB, 2012).

En forhøyet risiko for involvering i voldsepisoder som utøver eller offer, er funnet hos personer som misbruker sentralstimulerende midler, benzodiazepiner og anabole androgene

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

steroider (Lundholm et al, 2011). Det samme er funnet hos personer under behandling for bruk av sentralstimulerende rusmidler, sammenlignet med normalpopulasjonen (Chermack, Fuller & Blow, 2000). Chermack et al (2002) fant økt forekomst av vold før innleggelse til behandling hos pasienter med misbruk av både alkohol og kokain. Når det gjelder bruk av illegale rusmidler, er det først og fremst funnet en sammenheng mellom stoffet i seg selv og vold ved bruk av kokain og amfetamin (NOU,2010:3).

Hvordan forstå sammenheng mellom rusmidler og vold

Forekomst av vold ved bruk av rusmidler kan forstås som et resultat av stoffets påvirkning i seg selv, personlighetstrekk som ligger til grunn for både rusinntaket og voldsutøvelsen og interpersonlig stress og situasjonelle faktorer denne bruken fører til (Chermack & Blow, 2002). Inntak av rusmidler kan være direkte årsak til vold, å være innblandet i en voldelig hendelse kan være årsaken til bruk av rusmidler, eller rusmiddelinntak og vold kan være to hendelser som inntreffer samtidig på grunn av en tredje faktor (Einarsveen, 2006). «Vold kan være et resultat av akutt påvirkning, abstinens eller rusutløste psykiatriske tilstander som psykoser og vrangforestillinger. For brukere av illegale rusmidler vil også jakten etter rusmidler være en risikosituasjon for vold» (Lundholm, Thiblin, Hallquist, Fahlke & Grann, 2011, s 3)

Rusmidlets påvirkning i seg selv

Farmakologiske effekter av alkohol

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Alkoholens farmakologiske påvirkning øker risiko for vold i alle aldersgrupper uavhengig av kjønn (Palmstierna, 2013). Alkoholinntaket forekommer oftest før volden, og vold skjer som oftest nært i tid til alkoholinntak (Einarsveen, 2006).

Alkoholrus er det kliniske fenomenet som lettest kan knyttes til alkoholens biologiske virkning (Lundholm et al., 2011). Effekter som oppstår er: Endret stemningsleie, svekket konsentrasjon, redusert innlæring og hukommelse, kritikkløshet og sentralnervøse symptomer i form av et dempet eller sedert stemningsleie (Mørland, 2003). Den alkoholpåvirkede blir mer veltilpasset, avslappet og veien fra tanke til handling kortere. Dette kan føre til en ukritisk og impulsiv atferd når hemningene fjernes (Hemmingsen, 2000). Redusert inhibisjon kan videre føre til impulsive handlinger ved provokasjon, og redusert angst kan føre til redusert unnvikelse av konflikt (Palmstierna, 2013). Effekten er avhengig av dosering og påvirkes av faktorer som: kjønn, alder, tid på døgnet og søvnmangel (Mørland, 2003).

Tap av kognitiv, emosjonell og atferdsmessig kontroll under alkoholpåvirkning, fører til ødeleggende og ugjenomtente handlinger (Giancola, Goladski & Roth, 2012). Funn fra en rekke metastudier har vist at alkohol har en medium effektstørrelse relatert til aggressivitet på $d = 0.49-0.61$ (Bushman & Cooper, 1990; Hull & Bond, 1986; Ito, Miller & Pollock, 1996). Alkoholpåvirkning gir økt aggressivitet hos noen, men ikke alle. Andre ikke-alkoholrelaterte variabler vil påvirke forekomsten (Mørland, 2003).

Farmakologiske effekter av sentralstimulerende midler

Sentralstimulerende rusmidler har en kraftig effekt på kroppens belønningssystem. Den ruspåvirkede får en opplevelse av omnipotens, seksuallyst øker mens behovet for mat og søvn reduseres. Bruk av sentralstimulerende midler er gjennom kliniske observasjoner funnet

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

knyttet til irritabilitet og voldsom atferd. Bevis for denne sammenhengen har vært vanskeligere å finne i eksperimentelle studier (Lundholm et al.,2011)

Når det gjelder sammenhengen mellom stoffet i seg selv og voldsutøvelse fant Kuhns og Clodfelter (2009) at en sammenheng mellom selve rusmiddelet og vold, først og fremst var funnet ved kokain- og amfetaminmisbruk, sammenlignet med bruk av andre illegale rusmidler (Kuhns & Clodfelter, 2009). Voldsforekomst ved misbruk av sentralstimulerende midler påvirkes av: individuelle genetiske faktorer, hormonpåvirkning, psykologisk fungering, kjønn, samtidig bruk av alkohol og andre rusmidler, samt dose (Kuhns & Clodfelter, 2009).

Sentralstimulerende midler er som nevnt assosiert med sinne og voldelig atferd, i tillegg til impulsivitet. Det er spekulert i om dette skyldes lavere aktivitet i høyere kortikale områder for inhibisjon (Goldstein, Alia-Klein, Leskovjan, Fowler, Wang, Gur, Hitzeman & Volkow, 2004).

Vold ved bruk av sentralstimulerende midler kan også være et resultat av forsterket aggressivitet i forbindelse med psykose eller psykopati. Amfetamin øker irritabilitet som et resultat av økt aktivering, og gir økt forekomst av psykosesymptomer og paranoia (Palmstierna, 2013).

Siden den sterkeste sammenhengen mellom rus og vold er funnet ved bruk av alkohol sammenlignet med bruk av sentralstimulerende midler, benzodiazepiner og opiater, har trolig personlighetsfaktorer en større betydning for voldsutøvelse ved bruk av disse rusmidlene (Hoaken & Stewart, 2003).

Livssituasjon

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Livssituasjon ved bruk av alkohol

Skader ved alkohol er forbundet med et hyppig og høyt alkoholinntak.

Spørreundersøkelser som omhandler alkoholkonsum i den norske befolkningen gjennomført av SIFA fra år 1956 og utover, viser at menn drikker mer enn kvinner. Når det gjelder forekomst av betydelig beruselse siste 12 måneder, viser spørreundersøkelsen at det å drikke seg beruset er klart vanligst blant ungdom og unge voksne. Enslige rapporterer å være beruset oftere enn gifte og samboere, og menn drikker seg oftere beruset enn kvinner. Når det gjelder inntekt ble det ikke funnet noen sammenheng mellom inntektsnivå og grad av beruselsesdrikk (Rossow, 2002).

Vold er samtidig funnet å forekomme signifikant oftere i de delene av den Norske befolkningen som er avhengig av trygdeordninger, er arbeidsledige og har lav utdanning. Denne sammenhengen er også funnet hos ungdommer, sett opp mot foreldrenes levevilkår (Meld. St. 15 (2012–2013)). Hvordan de sosiale levekårene påvirker egenverdi, selvbilde, fysisk og psykisk sykdom, rusmisbruk, grad av likestilling og verdier og normer i nærmiljøet vil være områder for videre forskning på årsak til vold (Meld. St. 15 (2012–2013)).

Forekomsten av alkoholproblemer i Danmark er høyere i områder preget av dårlig økonomi (Hemmingsen et.al,2000). Store deler av vold forekommer i helger (Meld. St. 15 (2012–2013)).

Et høyt konfliktnivå i familien grunnet strukturelle faktorer kan føre til vold i nære relasjoner (Finkelhor, Gelles, Hotaling & Straus, 1983). Høyt konfliktnivå gir økt stress og partene i familien kan regulere eget stress med alkohol, som kan forklare sammenhengen mellom vold og alkohol (Kantor & Straus, 1987). Cunradi et al (2009) fant en forhøyet risiko for at menn utøver vold mot sin partner i forhold der mannen har et alkoholproblem og er arbeidsledig. San Jose, Van Oers, Van De Mheen, Garretsen og Mackenback (2000) fant i sin

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

studie av alkoholkonsum etter stressende livshendelser, at konsumet enten gikk kraftig opp eller resulterte i avholdenhet. Et moderat alkohol inntak etter stressende livshendelser var sjeldent.

Livssituasjon ved bruk av sentralstimulerende midler

Forekomst av vold ved bruk av sentralstimulerende midler kan også forstås som et resultat av de strukturelle problemene et liv med bruk av illegale rusmidler skaper. Amundsen (2006) var opptatt av de generelle konsekvensene misbruk av illegale rusmidler skaper, i sin studie av innsatte i norske fengsler. Et flertall opplevde her problemer i nære relasjoner. Halvparten av deltagerne i studiet hadde økonomiske problemer og tilnærmet halvparten opplevde helsemessige komplikasjoner. Deres livssituasjon var dårlig og vanskelig å komme ut av og mange satt med en opplevelse av avmakt og nederlag.

Misbruk av sentralstimulerende midler skaper problemer i forhold til jobb og økonomi. En løsning på problemene kan bli kriminell aktivitet i tilknytning til rusmiljøet. Nærhet og avhengighet til rusmiljøet gjør det vanskelig å holde seg unna rus, samt å søke behandling (Romanelli & Smith, 2006). Voldsforekomst som et resultat av rus og økonomiske problemer, skjer ofte i forbindelse med vinningskriminalitet (MacCoun & Reuter, 2001). Vinningskriminaliteten kan forstås som et forsøk på finansiering av forbruket, eller det kan skyldes bruk av vold ved pengeoppgjør og kamp om marked (Boles & Miotto, 2003). Forekomst av voldsepisodene ved misbruk av sentralstimulerende midler er assosiert med ung alder og minoritetsstatus. Denne sammenhengen ble også funnet med alkohol (Chermack et al., 2002).

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Intra- og interpersonlige forhold

Impulsivitet

Impulsivitet er et personlighetstrekk ofte forbundet med vold. Det er funnet en sammenheng mellom impulsivitet hos både menn og kvinner, og økt partnervold hos begge parter (Cunradi, Todd, Duke & Ames, 2009). Hos mannen var i tillegg barndomstraumer assosiert med en økt risiko for at han utøver vold mot sin partner. Denne risikoen ble ikke funnet hos kvinner. En forklaring på dette kan være at opplevd omsorgssvikt under oppveksten fører til kluster B personlighetsforstyrrelser med impulsive trekk (Johnson, Cohen & Brown, 1999; Zanarini, Williams, Lewis, Reich, Vera, Marino, Levin, Yong & Frankenburg, 1997).

Nevnt innledningsvis er reaktiv vold ofte en impulsiv handling som respons på negativ emosjonalitet. Impulsivitet er en mulig risikofaktor for både rusmisbruk og vold (Moeller, Dougherty, Barrat, Oderinde, Mathias, Harper & Swann, 2002).

Reaktiv vold og rusmisbruk kan også være et resultat av negative emosjoner (Hussong & Hicks, 2003; Pardini, Lochman & Wells, 2004). Dårlig emosjonsregulering hos voldsutøver øker forekomst av opplevd negativ emosjonalitet, angst i voksen alder og selvskading (Vitaro, Brendgen & Trembley, 2002). Dette kan skyldes tidligere isolasjon og avvisning fra jevnaldere (Prinstein & Cillessen, 2003).

Alkoholisme er assosiert med impulsivitet og en søken mot nye opplevelser (Grucza, 2006). Tikkanen, Goldman, Holi, Lindberg, Tiihonen og Virkkunen (2010) tenkte seg en relativt homogen gruppe voldsutøvere med en kombinasjon av flere risikofaktorer for vold, her; høyt alkoholinntak, barndomstraumer, genotype MAOA-H (høyekspresiv variant

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

av monoamin oksydase A) og en høy grad av impulsivitet. Disse risikofaktorene gir sammen et lavt toleransenivå for å utøve vold som et resultat av impulsive handlinger (Tikkanen et al., 2010). MAOA-H er funnet assosiert med ADHD (Manor, Tyano, Mel, Eisenberg, Bachner-Melman, Kotler & Ebstein, 2000) og borderline personlighetsforstyrrelse (Ni, Sicard, Bulgin, Chan, McMMain & Kennedy, 2007). Fite et al. (2010) fant en assosiasjon mellom reaktiv vold og episoder med høyt alkoholinntak ved 16 års alder. Ved 26 års alder var reaktiv vold i tillegg assosiert med bruk av illegale rusmidler.

Det vil ut fra dette være nærliggende å tenke at reaktiv vold ofte forekommer ved bruk av alkohol og mulig ved bruk av illegale rusmidler.

Antisosial atferd

Det er også funnet en sammenheng mellom antisosiale personlighetstrekk og vold. En kombinasjon av alvorlig psykisk lidelse eller antisosial personlighetsforstyrrelse og ruslidelse, har vist seg å være en sterk prediktor for vold (NOU 2010:3, 2013). Gutter som har opplevd tidligere misbruk eller foreldre med en oppdragelsesstil preget av uberegnelighet, emosjonell kulde og høy grad av avstraffelse, er funnet å ha forhøyet risiko for utvikling av atferdsforstyrrelser, antisosiale personlighetstrekk og bli voldelige kriminelle (Caspi et al., 2002). Eherenshaft et.al(2003) fant en forhøyet risiko for utøvelse av vold mot senere partner, som følge av fysisk misbruk i barnealder og atferdsforstyrrelser.

Instrumentell vold er assosiert med psykopatiske trekk og antisosial atferd i voksen alder (Fite et.al, 2009). Sammenhengen mellom instrumentell vold og rus kan forklares ved en tendens til å overvurdere de positive konsekvensene, og i liten grad oppleve de negative konsekvensene av rus og vold. Dette kan også forklares av en lav grad av opplevd frykt. En lav grad av frykt er videre funnet assosiert med initiering til bruk av illegale rusmidler og

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

utvikling av alkoholmisbruk i tidlig voksen alder. (Pardini et al., 2004; Pardini & Loeber, 2007, Fite et al., 2010). Høyt alkoholinntak ved 26 års alder er assosiert med instrumentell vold (Fite et al., 2010).

Psykisk helse og alvorlig psykisk lidelse

Å ha en psykisk lidelse vises i flere studier og ikke predikere eller kun være en svak prediktor for vold. En kombinasjon av ruslidelse og alvorlig psykisk lidelse eller dyssosial atferdsforstyrrelse viser seg derimot å være en sterk prediktor for vold. Hvorvidt voldsforekomst øker ved kombinasjonen av annen psykisk lidelse og ruslidelse er foreløpig usikkert (NOU:3,2010).

I forbindelse med alvorlig psykisk lidelse fant Tiihonen, Isohanni, Räsänen, Koironen og Moring (1997) en forhøyet risiko for vold ved rusindusert psykose hos personer med en schizofrenilidelse og komorbide rusproblemer. Langvarig misbruk av metaamfetamin er vist å kunne føre til symptomer som forvirring, paranoia og hallusinasjoner (Rawson, Gonzales & Brethen, 2002; Romanelli & Smith 2006; Wermuth, 2000). Det spekuleres også i om paranoide psykoser kan vedvare etter endt misbruk (Rawson, Gonzales & Brethen, 2002; Wermuth, 2000).

Rusinduserte psykoser forekommer både med og uten komorbide psykoselidelser (Vorspan, Bloch, Brousse, Bellais, Gascon & Lepin, 2011). Studier av rusutløste psykoser ved bruk av kokain, viser at hele 80 % av kokainbrukere har hatt rusutløste psykoser (Vorspan et al., 2011). De vanligste symptomene er paranoide vrangforestillinger og ulike hallusinasjoner (Vorspan et al., 2011). Nevnt tidligere kan vold ved bruk av sentralstimulerende midler være et resultat av forsterket aggressivitet i forbindelse med psykose eller psykopati (Palmstierna, 2013).

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Metode

Datamateriale/utvalg

Datamaterialet er hentet fra *www.lovdatab.no*, som er en selvfinansiert institusjon opprettet av Justisdepartementet og det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo. Lovdata omhandler en rekke områder i forhold til det norske rettssystemet, blant annet finner man her de nyeste rettsavgjørelsene fra lagmannsretten og høyesterett. Siden hensikten med oppgaven var å undersøke forhold hos voldsutøvere, ble det valgt å fokusere på dommer i henhold til Straffelovens § 229 som omhandler alvorlig legemsbeskadigelse (se innledningen). Videre ble det valgt dommer fra lagmannsretten, siden dommer i tingretten ofte blir anket og dermed ikke er rettskraftige.

Søk i Lovdata. Ved oppstart av datainnsamlingen ble det opprettet en profil på lovdatab, der søkehistorie registreres. Det ble i alt foretatt to søk, som bestod av følgende søkeord:

- Søk (1) Emne 1: §229, Emne 2: Amfetamin, Dato 2009-2011. Dette søket ble foretatt 10.09.2012 og gav 55 treff, hvorav 40 tilfredsstilte studiets inklusjonskriterier.
- Søk (2) Emne 1: § 229, Emne 2. Alkohol. Dato: 2011. Dette søket ble foretatt 21/09.2012 og gav 77 treff, hvorav 50 tilfredsstilte studiets inklusjons og eksklusjonskriterier

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

(For å få tilnærmet likt antall rettsavgjørelser for hvert rusmiddel, inneholder søket på amfetamin rettsavgjørelser fra 2009-2011, mens søket på alkohol tar med rettsavgjørelser fra 2011).

Inklusjonskriterier (i tillegg til § 229)

Rettsavgjørelsene ble inkludert der;

1. tiltalte ble dømt til særreaksjon etter straffelovens § 39.
2. tiltalte ble dømt for brudd § 228, etter å ha vært tiltalt for brudd på § 229.
3. tiltalte frifunnet grunnet nødverge

Eksklusjons kriterier

Rettsavgjørelsen ble ekskludert der;

4. § 229 kun ble brukt som ett illustrerende eksempel eller en alternativ dom
5. det ikke er nevnt at tiltalte har inntatt eller misbruker alkohol eller sentralstimulerende midler, men saken har kommet med i søket fordi fornærmede gjør dette
6. tiltalte var tidligere dømt for brudd på § 229 og det ikke forelå noen direkte link til denne rettsavgjørelsen.
7. tiltalte misbrukte samtidig både alkohol og sentralstimulerende rusmidler

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Variabler

Variablene i studiet ble kodet ved gjennomgang av rettsavgjørelsene fra lagmannsretten i lovdata, se søk beskrevet ovenfor. Variablene brukt i denne studien er definert på bakgrunn av relevant litteratur og samtaler med veileder, Kirsten Rasmussen (Professor i rettspsykologi). Uavhengige variabler brukt i denne studien var alkoholmisbruk og misbruk av sentralstimulerende rusmidler. De avhengige variablene omhandler forhold ved tiltalte og voldsepisoden, her: tiltaltes sivilstatus, utdanningsnivå, livsgrunnlag, psykiatriske forhold og kriminelle rulleblad, relasjon til fornærmede, bruk av våpen og voldens treffsted på fornærmedes kropp, type vold og provokasjon. Datamateriale bestod av i alt 10 variabler. For en nærmere beskrivelse av variablene jfr. appendiks.

Analyser

Datamateriale er analysert ved hjelp av programmet Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 20. I de innledende analysene ble deskriptiv statistikk benyttet for å gi en beskrivelse av ulike demografiske egenskaper hos de tiltalte.

Videre ble Kji-kvadrat tester brukt for å se hvordan de uavhengige variablene fordelte seg i forhold til de uavhengige variablene alkohol og sentralstimulerende midler.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Resultater

Demografiske data i utvalget

Utvalget bestod av i alt 94 rettsavgjørelser hvor tiltalte var dømt for vold etter straffelovens § 229. I 48 (51,1 %) av disse sakene misbrukte tiltalte alkohol og i 46(48.9 %) misbrukte tiltalte sentralstimulerende midler. Kjønnfordelingen i utvalget var 95 % menn, og 5 % kvinner. Tiltaltes gjennomsnittsalder på gjerningstidspunktet var 33.7 år (SD= 10.3; aldersspenn= 16-62).

Et mindretall av utvalget, 20 %, var gift eller samboer, mens majoriteten, 38 %, var ugifte. 11 % var uføretrygdet, 29 % mottok penger gjennom diverse trygdeordninger og 29 % hadde fast inntekt. Kun 1 % av utvalget hadde høyere utdanning, 19 % hadde gjennomført utdanning tilsvarende videregående nivå og 21 % av de tiltalte hadde kun fullført grunnskole som høyeste utdanningsnivå. En fullstendig oversikt over utvalgets demografi er gjengitt i tabell 1.

Tabell 1 cirka her

Forskjeller mellom gruppene

Demografiske variabler

Målet var å se hvorvidt tiltalte med alkoholmisbruk (gruppe 1) og tiltalte med misbruk av sentralstimulerende midler (gruppe 2) er forskjellige i forhold til de demografiske variablene. Variablene sivilstatus, livsgrunnlag og utdanningsnivå ble her analysert ved bruk

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

av krysstabeller og Persons Kji-kvadrat. Analysene viste en forskjell mellom gruppene når det gjaldt livsgrunnlag ($X^2=8.6$, $df=3$, $p<0.05$). Tiltalte som misbrukte sentralstimulerende rusmidler mottok i høyere grad trykdeordninger, mens tiltalte med alkoholmisbruk oftere hadde en fast inntekt. Det ble ikke funnet noen forskjell mellom gruppene når det gjaldt sivilstatus og utdanningsnivå.

Tiltaltes kriminelle profil

De tiltalte var i majoriteten av sakene dømt for flere lovbrudd. Disse er her delt inn i tre kategorier; brudd på flere voldsparagrafer, brudd på narkotikalovgivningen og vinningskriminalitet. Tidligere domfellelser i disse tre kategoriene ble også undersøkt. Målet var å undersøke om det var noen forskjeller mellom gruppene knyttet til deres kriminelle profil ved bruk av krysstabeller og Persons Kji-kvadrat.

Analysene viste her en forskjell mellom gruppene, ved at gruppen med bruk av sentralstimulerende midler hadde flere lovbrudd i tillegg til legemsbeskadigelse (§ 229), flere voldsdommer ($X^2=9.8$, $df=1$, $p<0.01$), brudd på narkotikalovgivningen ($X^2=19.8$, $df=1$, $p<0.01$) og vinningskriminalitet ($X^2=21.9$, $df=1$, $p<0.01$).

Når det gjaldt tidligere domfellelser innenfor de tre kategoriene ble det funnet en forskjell mellom gruppene ved brudd på narkotikalovgivningen ($X^2=18.8$, $df=2$, $p<0.01$) og vinningskriminalitet ($X^2=14.6$, $df=2$, $p<0.01$) ved at gruppen med misbruk av sentralstimulerende midler var hyppigere dømt i forhold til disse lovovertredselsene. Ingen forskjell mellom gruppene ble funnet ved tidligere voldsdommer.

Tabell 2 cirka her

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Tiltaltes psykiatriske profil

Tiltaltes psykiatriske profil ble undersøkt med hensyn til følgende variabler: Kjent ADHD diagnose, personlighetsforstyrrelse, alvorlig psykisk lidelse og benevnt omsorgssvikt. Disse kategoriene var tenkt å dekke psykisk problematikk som hyppigst er assosiert med voldsproblematikk. Analysene viste her ingen forskjell mellom gruppene. Et stort antall variabler var også her ukjent, noe som gjør at det er vanskelig å trekke noen konklusjoner basert på disse data.

Relasjon til fornærmede

Relasjonen mellom tiltalte og fornærmede ble forsøkt operasjonalisert gjennom variablene; partner, øvrig familie, venn, bekjent eller ukjent. Formålet var å se om gruppene var ulike med hensyn til hvilke relasjoner de hyppigst utøvet vold i. Data ble analysert ved Persons Kji-kvadrat. Analyser viste her ingen forskjell mellom gruppene. (se tabell 3 for en nærmere beskrivelse)

Tabell 3 cirka her

Type vold og treffsted

Målet med denne analysen var å undersøke om de to gruppene hyppigere utøvet noen typer vold enn andre. Type vold ble her definert i variablene vold ved hjelp av slag og spark, vold med stikkvåpen, vold ved hjelp av andre våpen og forgiftning. Persons Kji-kvadrat ble også her benyttet som analysemetode.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Resultatene viste at gruppen som misbrukte alkohol hyppigere utøvde vold slag eller spark mot tiltalte ($X^2=10.3$, $df=2$, $p<0.05$). Stikkvåpen ble hyppigere benyttet i voldsepisodene der hvor tiltalte misbrukte sentralstimulerende midler ($X^2=8.4$, $df=2$, $p<0.05$). Hyppigere misbruk av sentralstimulerende midler ble også funnet der andre våpen enn stikkvåpen ble benyttet ved voldsepisoden ($X^2=10.4$, $df=2$, $p<0.01$).

Forgiftning av tiltalte forekom sjelden i utvalget. Tiltalte forgiftet fornærmede i kun 3 av voldsepisodene. Ved alle disse voldsepisodene misbrukte tiltalte sentralstimulerende rusmidler ($X^2=8.9$, $df=2$, $p<0.05$).

Forskjell på misbruk ble også undersøkt i forhold til treffsted på fornærmedes kropp. Det ble ikke funnet noen forskjell på gruppene (se tabell 4 for en nærmere oversikt).

Tabell 4 cirka her

Reaktiv og instrumentell vold, provokasjon av tiltalte

Reaktiv og instrumentell vold representerer to ulike typer vold når det gjelder motivasjon og intensjon hos voldsutøver. Formålet med analysene var her å se etter forskjeller mellom gruppene i forhold til utøvelse av disse typene vold. Volden ble definert som reaktiv der voldsepisoden var et resultat av en konfliktsituasjon og der tiltalte var observert eller selv beskrev seg som agitert. Volden ble definert som instrumentell der volden utøves for egen vinning, eksempelvis i forbindelse med økonomi og tyveri.

Analysene viste her at instrumentell vold hyppigere forekom i sakene der hvor tiltalte misbrukte sentralstimulerende midler ($X^2=23.3$, $df=2$, $P<0.01$). Det motsatte ble funnet der

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

volden var definert som reaktiv. I denne gruppen misbrukte tiltalte hyppigst alkohol($X^2=17.7$, $df=3, P<0.001$).

En forskjell mellom gruppene ble også undersøkt i forhold til forekomst av provokasjon mot tiltalte i forkant av voldsepisoden. Det ble også her funnet en forskjell mellom gruppene. Tiltalte som misbrukte alkohol var hyppigst utsatt for provokasjon i forkant av voldsepisoden($X^2= 9.8$, $df=2$, $p=<0.01$) (se tabell x for oversikt)

Tabell 5 cirka her.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Diskusjon

Denne studien viste at voldsutøvere som brukte sentralstimulerende midler, sammenlignet med voldsutøvere som brukte alkohol, i større grad var mottakere av ulike trykdeordninger. De var hyppigere dømt for brudd på narkotikalovgivningen og vinningskriminalitet, her tidligere og i samme dom som lovbruddet på § 229. De var også hyppigere dømt for flere voldsforbrytelser i samme dom som § 229, men hadde ikke flere tidligere voldsdommer. Voldsutøveren som brukte sentralstimulerende midler brukte oftere stikkvåpen og andre våpen ved voldsepisode. Voldsformen ble oftere vurdert å være instrumentell og provokasjon i forkant av voldsepisoden forekom sjeldnere.

Voldsutøveren som brukte alkohol hadde i motsetning til voldsutøveren som brukte sentralstimulerende midler, oftere fast jobb og var sjeldnere dømt for narkotika- og vinningskriminalitet. Volden forekom hyppigere i form av spark og slag, og var oftere definert som reaktiv. Provokasjon i forkant av voldsepisode var vanligere.

Voldsutøverene i de to gruppene skilte seg ikke fra hverandre i sivilstatus, utdanningsnivå, tidligere voldsdommer, psykiatrisk profil, relasjon til offer og voldens treffsted.

Demografi

Forskjeller i Sivilstatus og utdanningsnivå

Det ble ikke funnet noen forskjell mellom voldsutøveren som bruker alkohol og sentralstimulerende midler når det gjaldt sivilstatus og utdanningsnivå. I begge gruppene

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

utøvet enslige hyppigere vold enn gifte og samboere. Av de voldsdømte i utvalget hadde kun én høyere utdanning.

Høy forekomst av enslige i begge gruppene, kan være et resultat av et høyt forbruk av rusmidler i denne gruppen. Enslige oppgir å være oftere alkoholpåvirket enn gifte og samboere (Rossow, 2002). Alkoholrelaterte skader er forbundet med et hyppig og høyt alkoholinntak (Rossow, 2002). Voldsforekomst vil derfor antas og på gruppenivå være høyest der alkoholinntaket er høyest, hvilket er tilfellet blant enslige sammenlignet med gifte og samboere (Rossow, 2002).

Dersom vold er et resultat av et høyt forbruk av rusmidler, er det nærliggende å tenke at volden skyldes rusmidlets påvirkning i seg selv. Nevnt innledningsvis fører beruselse etter inntak av alkohol til endringer i stemningsleie, svekket konsentrasjon, kritikkløshet og sentralnervøs stimulering, som gir et dempet og sedert stemningsleie (Mørland, 2003). Inhibisjon av uønsket atferd reduseres og fører til impulsive handlinger ved provokasjon, her påvirket av redusert angst for konflikt (Palmstierna, 2013).

Økt bruk av sentralstimulerende midler hos enslige kan føre til vold, som et resultat av økt aggressivitet i forbindelse med psykose eller psykopati. Amfetamin gir økt irritabilitet gjennom økt kroppslig aktivering og kan føre til psykosesyntomer og paranoia, som øker voldsrisiko (Palmstierna, 2013).

Enslighet kan forstås som et resultat av interpersonlig stress og problemene bruk av rusmidler skaper (Chermack & Blow, 2002). Bruk av sentralstimulerende midler skaper strukturelle problemer, som kriminalitet og dårlig økonomi (Amundsen, 2006). Dette vil trolig medføre problemer i romantiske relasjoner. Rus og vold er et dårlig utgangspunkt for et godt

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

parforhold og vold i parforhold kan være årsaken til høy enslighet. Enslighet kan også føre til økt rusinntak.

En svakhet er at det her ikke er mulig å si noe om årsaksforholdet mellom strukturelle problemer, rusbruk, vold og sivilstatus. Det er heller ikke mulig å si noe om eventuelle forskjeller mellom de to rusmidlene og bidrag fra de overnevnte. Datamaterialet viser her at både voldsutøveren som bruker alkohol og sentralstimulerende midler oftest er enslig.

Forskjeller i livsgrunnlag

Voldsutøveren som brukte sentralstimulerende midler ble i dette studiet funnet og oftere være mottaker av trygdeordninger, mens voldsutøveren som bruker alkohol oftere hadde fast inntekt.

Bruk av illegale rusmidler fører til økonomiske problemer og problemer i jobb og yrkesliv (Romanelli & Smith, 2006). Økt forekomst av økonomisk og jobbrelatert problematikk ved bruk av sentralstimulerende midler er en mulig forklaring på forskjellen. Alkohol kan også føre til problemer i forhold til jobb og økonomi. Bruk av illegale rusmidler skiller seg i midlertidig fra bruk av alkohol ved mindre tilgjengelighet og ha større økonomiske omkostninger. En løsning på økonomiske problemer vil som et resultat av tilknytning til rusmiljøet, være kriminell aktivitet. Resultatet vil være en nærhet til og avhengighet av rusmiljøet. Dette kan gjøre det vanskeligere å holde seg unna rus, og søke behandling (Romanelli & Smith, 2006).

Tilknytningen til rusmiljøet og økonomiske konsekvenser vil trolig også forhindre arbeidsrettede tiltak og mulighet til å stå i fast jobb for denne gruppen. Dette kan forklare økt forekomst av uføretrygd og diverse andre trygdeordninger. Amundsen(2006) fant at tilnærmet

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

halvparten av innsatte dømt for vold med rusproblematikk, hadde økonomiske problemer og opplevde helsemessige komplikasjoner. Deres livssituasjon var dårlig og vanskelig å komme ut av. Mange satt med en opplevelse av avmakt og nederlag. Høy forekomst av helsemessige komplikasjoner og følelse av avmakt og nederlag kan i tillegg til økonomi og kriminalitet være årsak til behov for trygdeordninger.

Kriminalitet

Voldsdømte som brukte sentralstimulerende midler hadde hyppigst begått vinnings- og narkotikakriminalitet. Dette gjaldt både i samme dom som brudd på § 229, og tidligere lovbrudd innenfor disse kategoriene. Dette, sammen med overnevnt funn som viste høyest bruk av trygdeordninger i denne gruppen, tyder på større strukturelle og økonomiske problemer ved bruk av sentralstimulerende midler sammenlignet med alkohol.

Vinningskriminaliteten kan, som nevnt ovenfor, være ett forsøk på å finansiere forbruket av illegale rusmidler (Boles & Miotto, 2003). Kjøp, salg, bruk og besittelse av sentralstimulerende midler er i seg selv brudd på narkotikalovgivningen og forklarer den økte forekomst av narkotikakriminalitet i denne gruppen.

En følelse av avmakt og nederlag kan spille inn og øke tilbøyelighet til å søke raske løsninger på økonomiske problemer gjennom kriminelle handlinger (Amundsen, 2006). Vold sammen med rusmisbruk og økonomiske problemer skjer ofte i forbindelse med vinningskriminalitet (MacCoun & Reuter, 2001), og kan her benyttes som middel ved pengeoppgjør og kamp om marked (Boles & Miotto, 2003). Voldsforekomsten kan her tolkes

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

som et resultat av situasjonelle faktorer eller negative følelser som respons på bruk av sentralstimulerende midler (Chermack & Blow, 2002).

Gruppen som brukte sentralstimulerende midler hadde her signifikant flere voldsdommer i samme domfellelse som brudd på § 229. Det ble derimot ikke funnet noen forskjell mellom gruppene i forekomst av tidligere voldsdommer. Dette tyder på at voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler utøver vold hyppigere over en begrenset tidsperiode, mens det ikke er noen forskjell mellom gruppene i voldsforekomst over tid.

Tiltaltes psykiatriske profil og relasjon til offer

Forekomst av vold ved bruk av rusmidler kan forstås som et resultat av personlighetstrekk som ligger til grunne for både rusinntaket og voldsutøvelsen (Chermack & Blow, 2002). Tiltaltes psykiatriske profil ble derfor undersøkt.

Det var forventet høyest forekomst av alvorlig psykisk lidelse hos tiltalte som brukte sentralstimulerende midler. Dette fordi psykoselidelser regnes som en alvorlig psykisk lidelse. Nevnt innledningsvis kan langvarig bruk av metaamfetamin gi forvirring, paranoia og hallusinasjoner (Cho et al. 2001; Cho & Melega, 2002; Rawson, Gonzales & Brethen, 2002; Romanelli & Smith 2006; Wermuth, 2000), og hele 80 % av kokainmisbrukere har opplevd rusutløste psykoser (Vorspan et al, 2011).

Alkoholisme er assosiert med impulsivitet og en søken mot nye opplevelser (Grucza, 2006). Problematikk knyttet til impulsivitet, som ADHD, personlighetsforstyrrelser med impulsive trekk og barndomstraumer (Johnson et al 1999; Zanarini et al, 1997), var derfor forventet høyest i gruppen som brukte alkohol.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Forekomst av barndomstraumer og antisosial personlighetsforstyrrelse var også forventet høy i gruppen som brukte sentralstimulerende midler. Dette fordi en forhøyet risiko for utvikling av atferdsforstyrrelse, antisosiale personlighetstrekk og senere bli voldelige kriminelle er funnet hos gutter som har opplevd misbruk i tidlig alder, eller har foreldre med oppdragelsesstil preget av uberegnelighet, emosjonell kulde og avstraffelse (Caspi, McClay, Moffitt, Mill, Martin, Craig, Taylor & Poulton, 2002).

Analysene viste at det ikke var noen forskjell mellom gruppene i forekomst av psykisk lidelse. Årsaken til dette kan være at tiltaltes psykiatriske profil er relativt lik hos voldsutøverene i begge gruppene. Det kan også skyldes at variablene for de ulike lidelsene favner for bredt. Blant annet ble det her ikke skilt mellom de ulike personlighetsforstyrrelsene hvor det ut fra overnevnt forskning trolig vil være en forskjell i forekomst mellom gruppene.

Grunnet lite informasjon om tiltaltes psykiatriske profil i lovdata er våre funn her usikre. Av de i alt 94 tiltalte var ti diagnostisert med ADHD, seks med personlighetsforstyrrelse, to med alvorlig psykisk lidelse og ti hadde opplevd omsorgssvikt. Spesielt var forekomsten av ADHD, omsorgssvikt og personlighetsproblematikk kunstig lavt i forhold til hva vi vet om denne problematikken i fengsels- og ruspopulasjonen.

Type vold og treffsted

Våre funn viste signifikant høyest forekomst av bruk av stikkvåpen og andre våpen hos voldsutøverene som brukte sentralstimulerende midler. Vold ved spark og slag forekom signifikant hyppigst hos voldsutøverene som brukte alkohol.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Den høye forekomsten av bruk av stikkvåpen og andre våpen ved bruk av sentralstimulerende midler kan sees i sammenheng med tall fra statistisk sentralbyrå (2012), som viste høyest andel brukere av illegale rusmidler ved de mest alvorlige legemsfornærmelsene (SSB, 2012). Ut fra skadepotensiale vil trolig vold utført med stikk- og andre våpen gi større skade enn vold der våpen ikke blir brukt.

Vold er assosiert med et hyppig og høyt alkoholinntak. Denne bruken av alkohol er vanligst blant ungdom og yngre voksne menn (Rossow, 2002). Alkohol i denne gruppen inntas oftere i forbindelse med fest og uteliv hvor tilgang på våpen og assosiasjoner til bruk av dette er mindre, sammenlignet med vold i forbindelse med vinningskriminalitet som er vanligere ved bruk av illegale rusmidler (MacCoun & Reuter, 2001).

Vold under alkoholpåvirkning i forbindelse med fest og uteliv kan skyldes flere faktorer. Eksempelvis flere potensielt provoserende situasjoner, som andre alkoholpåvirkede aggressive personer og misforståelse grunnet redusert kognitiv fungering. Mørland (2003) viste en rekke endringer som et resultat av alkoholberuselse nevnt innledningsvis. Alkohol reduserer frykt for negative konsekvenser og inhibisjon av handling, som fører til impulsive handlinger ved provokasjon (Palmstierna, 2013).

Det ble ikke funnet noen forskjell mellom rusmidlene i treffsted på tiltaltes kropp. Dette tyder på at vold utøves like hyppig mot hode og kropp i begge gruppene.

Reaktiv og instrumentell vold og provokasjon

Reaktiv vold forekom signifikant hyppigst i sakene der voldsutøveren brukte alkohol. I sakene der volden ble definert som instrumentell, ruset voldsutøver seg signifikant oftest på

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

sentralstimulerende midler. Reaktiv og instrumentell vold, representerer to ulike typer vold når det gjelder motivasjon og intensjon hos voldsutøver (Fite et al, 2010). At vi her finner en signifikant forskjell mellom gruppene tyder på ulik motivasjon og intensjon bak bruken av vold mellom gruppene.

Reaktiv vold er et resultat av negative følelser der målet er å regulere disse følelsene (Rasmussen, 2011). En mulig implikasjon av resultatene er at regulering av negative følelser oftere er motivasjonen for volden der voldsutøveren bruker alkohol. Negative følelser er ofte et resultat av provokasjon, som stemmer overens med at vi finner høyest forekomst av provokasjon i forkant av voldsepisode i sakene der tiltalte bruker alkohol. Provokasjon i forkant av voldsepisoden er her et av kriteriene for studiets definisjon på reaktiv vold og forklarer den økte forekomsten av provokasjon.

Instrumentell vold forekommer uavhengig av negative følelser, er ofte overlatt og målet er oppnåelse av tenkt ekstern belønning (Rasmussen, 2011). Signifikant høyere forekomst av bruk av sentralstimulerende midler i sakene der volden var instrumentell, kan tyde på at brukere av sentralstimulerende midler oftere utøver vold med formål om egen vinning, mer enn negative emosjoner. Dette støttes av overnevnt funn i studiet, der en høyere forekomst av tidligere og pågående vinningskriminalitet ble funnet ved bruk av sentralstimulerende midler sammenlignet med alkohol. Som nevnt kan økonomiske problemer, nærhet og avhengighet til rusmiljøet (Amundsen, 2006) føre til vold der motivasjon og intensjon er økonomisk gevinst. Vold kan her benyttes som virkemiddel i forbindelse med pengeoppgjør og kamp om marked (Boles & Miotto, 2003).

En forskjell mellom bruk av alkohol og sentralstimulerende midler er at bruk av sentralstimulerende midler i seg selv er en kriminell handling. En mulig betraktning kan være

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

at personer som oppsøker et kriminelt miljø personlig og miljømessig skiller seg fra de resterende. Predisponerende personlighet kan altså ha en sammenheng med valg av stoff og dermed type voldsutøvelse. En implikasjon av dette vil være at videre forskning og forebygging bør fokusere på forståelse av voldsutøvere med ulik rusprofil enkeltvis.

Svakheter ved studiet

En mulig feilkilde, som gjentas i studiets datamateriale, er stor variasjon i informasjon oppgitt i rettsavgjørelsene i lovdata. Blant annet var det i majoriteten av rettsavgjørelsene lite informasjon om tiltaltes psykiske helse, med unntak av saker der sakkyndighetsvurderinger av psykisk helse er gjennomført ved spørsmål om tiltaltes tilregnelighet. Dette var tilfelle i kun 4 av de 94 rettsavgjørelsene i studiet. Det var i tillegg oppgitt lite informasjon om tiltaltes sivilstatus, utdanningsnivå og livsgrunnlag. Ulikhetene mellom rettsavgjørelsene i informasjon oppgitt, gjør det usikkert om ulikheter mellom gruppene kan gjenspeiles i informasjonen som er oppgitt i rettsavgjørelser fra lagmannsretten, noe studiets problemstilling søker å besvare.

Lovdata er ikke opprettet med forskning som formål, og informasjonen som er oppgitt i rettsavgjørelsene samsvarer derfor ikke direkte med studiets variabler. Dette gjør kodingen av variablene sårbare for subjektive vurderinger. Indre reliabilitet for å redusere mulig feilkilde, som et resultat av subjektive feiltolkninger, burde her vært undersøkt. Dette er ikke gjort da datamaterialet kun er kodet av en person.

Brukere av alkohol og sentralstimulerende midler er her forsøkt skilt fra hverandre. Nevnt ovenfor er det stor variasjon mellom rettsavgjørelsene i informasjonen som er oppgitt.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Dette gjelder også informasjon om bruk av rusmidler. Det er derfor usikkert i hvilken grad det har lyktes å se på to grupper som enten kun bruker alkohol eller kun sentralstimulerende midler. Blandingsmisbruk av flere rusmidler, også andre enn de det her er fokusert på, vil trolig også være en mer virkelighetsnær beskrivelse av en voldsutøvers rusprofil.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Konklusjon

I denne oppgaven var formålet å undersøke om voldsutøvere som bruker alkohol og voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler utgjorde to ulike grupper voldsutøvere og om dette gjenspeiles i informasjon oppgitt i rettsavgjørelser fra lagmannsretten i lovdata. Forskjeller i sivilstatus, livsgrunnlag, utdanningsnivå, kriminell- og psykiatrisk profil og ulike variabler ved vold og voldsepisode ble i den forbindelse undersøkt. Resultatene viste en signifikant forskjell mellom gruppene i noen av variablene, men ikke alle. Forskjeller mellom gruppene ble funnet i bruk av trygdeordninger og fast inntekt, tidligere og aktuell vinnings og narkotika kriminalitet og flere voldsdommer i aktuell rettsavgjørelse, provokasjon i forkant av voldsepisode, forekomst av bruk av våpen, voldens treffsted på tiltalte kropp og reaktiv og instrumentell vold. Gruppene skilte seg ikke fra hverandre i sivilstatus, utdanningsnivå, forekomst av ulike psykiske problemer og tidligere voldsdommer. Dette tyder på en forskjell mellom voldsutøveren som bruker alkohol og voldsutøveren som bruker sentralstimulerende midler. Et stort antall av studiets variabler var imidlertid ukjente. Dette gjør resultatene usikre. Det store antallet ukjente variabler skyldes at informasjonen som ble oppgitt i rettsavgjørelsene i lovdata i varierende grad samsvarte med studiets variabler. Det er derfor usikkert om informasjon oppgitt i lovdata gir oss nok informasjon til å kunne si noe om hvorvidt voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler og voldsutøvere som bruker alkohol utgjør to ulike grupper voldsutøvere. Spesielt var det lite informasjon om tiltaltes sivilstatus, utdanning, livsgrunnlag og forekomst av psykiske lidelser. Dette gjør disse resultatene spesielt usikre og ut fra informasjon oppgitt i lovdata kan man her ikke si noe om voldsutøverene med ulik misbrukerprofil utgjør to ulike grupper. Det var også i disse

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

variablene, med unntak av livsgrunnlag, signifikante forskjeller mellom gruppene ikke ble funnet. Der informasjon forelå ble det i majoriteten av analysene funnet signifikante forskjeller mellom gruppene. Dette tyder på ulikheter mellom voldsutøvere som ruser seg på alkohol og voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Referanser

- Amundsen, M, L.(2006). Innsatte og psykisk helse. *Nordisk Tidsskrift for Kriminaividenskap*.
- Bacsikai, E., Czobor, P., & Gerevich, J.(2008). Heavy drinking as a differential predictor of physical aggression in clinical and general populations. *Progress in Neuro-Psychopharmacology & Biological Psychiatry*, 32, 668–72.
doi:10.1016/j.pnpbp.2007.11.016
- Boles, S, M., & Miotto, K.(2003). Substance abuse and violence: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior* Vol 8(2), p 155–174. doi:10.1016/S1359-1789(01)00057-X
- Bushman, B, J., & Cooper, H, M.(1990). Effects of alcohol on human aggression: An integrative research review. *Psychological Bulletin*, Vol 107(3), 341-354.
doi: 10.1037/0033-2909.107.3.341
- Caspi, A.,McClay, J.,Moffitt, T, E.,Mill, J.,Martin, J.,Craig, I, W.,Taylor, A., & Poulton, R.(2002) Role of Genotype in the Cycle of Violence in Maltreated Children. *Science*. Vol. 297 no. 5582 pp. 851-854 doi:10.1126/science.1072290
- Card, N, A., & Little, T, D.(2006). Proactive and reactive aggression in childhood and adolescence: A meta-analysis of differential relations with psychosocial adjustment. *International Journal of Behavioral Development* Vol 30(5), p 466-480.
doi:10.1177/0165025406071904

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

- Chermack, S, T., Fuller, B, E., & Blow, F, C. (2000). Predictors of expressed partner and non-partner violence among patients in substance abuse treatment. *Drug and Alcohol Dependence*. Vol 58, 43–54. doi: 10.1016/S0376-8716(99)00067-8
- Chermack, S, T., & Blow, F,C. (2002). Violence among individuals in substance abuse treatment: The role of alcohol and cocaine consumption. *Drug and Alcohol Dependence*. Vol 66, 29–37. doi: 10.1016/S0376–8716(01)00 180–6
- Cherpitel, C, J. (2007). Alcohol and injuries: a review of international emergency room studies since 1995. *Drug and Alcohol Review*, Vol. 26, 201-214. Hentet fra: <http://informahealthcare.com/doi/abs/10.1080/09595230601146686>
- Cunradi, C, B., Todd, M., Duke, M., & Ames, G.(2009) Problem Drinking, Unemployment, and Intimate Partner Violence among a Sample of Construction Industry Workers and their Partners. *Journal of Family Violenc*. Vol 24. P 63–74. doi:10.1007/s10896-008-9209-0
- Ehrensaft, M, K., Cohen, P., Brown, J., Smailes, E., Chen, H., & Johnson, J, G.(2003). Intergenerational transmission of partner violence: A 20-year prospective study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, Vol 71(4), p 741-753. doi:10.1037/0022-006X.71.4.741
- Einarsveen, I, R.(2006) Alkohol øker faren for vold. *Nasjonalt kompetansesenter for rus og avhengighet*. Hentet fra: <http://www.rop.no>
- Finkelhor, D., Gelles, R, J., Hotaling, G, T., & Straus, M, A.(1983). *The dark side of families Current family Violence research*. SAGE publications.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Fite, P.J., Raine, A., Stouthamer-Loeber, M., Loeber, R., & Pardini, D.A.(2010). Ractive and proactive aggression in adolescent males: Examining differential outcomes 10 years later in early adulthood. *Criminal Justice and Behavior*. Vol 37; 141-157.

doi:10.1177/0093854809353051

Fite, P, J.,Stoppelbein, L., & Greening, L.(2009). Proactive and Reactive Aggression in a Child Psychiatric Inpatient Population Relations to Psychopathic Characteristics. *Criminal Justice and Behavior* Vol. 36(5), p 481-493.

doi:10.1177/0093854809332706

Giancola, P, R.,Goladski, A, J., & Roth, R, M.(2012).Executive functioning, alcohol, and aggression. *Psychology of addictive behaviors* Vol. 26(2), p 201-211

doi:10.1037/10641297.8.4.576

Goldstein, R, Z.,Alia-Klein, N., Leskovjan, A, C.,Fowler, J, S.,Wang, G,J., Gur, R,C., Hitzemann, R., & Volkow, N, D.(2004). Anger and depression in cocaine addiction: association with the orbitofrontal cortex. *Psychiatry Research: Neuroimaging*. Vol 138(1), p 13–22. doi:10.1016/j.bbr.2011.03.031

Grucza, R, A.,Cloninger, R, C.,Bucholz, K, K.,Constantino, J, N.,Schuckit, M, A.,Dick, D, M., & Bierut, L, J.(2006).Novelty Seeking as a Moderator of Familial Risk for Alcohol Dependence. *Alcoholisme: Clinical And Experimental Research*. Vol. 30 (7)

doi: 10.1111/j.1530-0277.2006.00133.x

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

- Hemmingsen, R., Parnas, J., Gjerris, A., Reisby, N., & Kragh-Sørensen, P. (2000). *Klinisk psykiatri 2. utgave*. Munkesgaard.
- Hoaken, P. N. S., & Stewart, S. H. (2003). *Drugs of abuse and the elicitation of human aggressive behavior*. *Addictive Behaviors*, Vol 28(9), p1533–1554.
doi:10.1016/j.addbeh.2003.08.033
- Hull, J. G., & Bond, C. F. (1986). Social and behavioral consequences of alcohol consumption and expectancy: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, Vol 99(3), p 347-360.
doi: 10.1037/0033-2909.99.3.347
- Hussong, A. M., & Hicks, R. E. (2003) Affect and Peer Context Interactively Impact Adolescent Substance Use. *Journal of Abnormal Child Psychology*, Vol 31(4), p 413-426. Hentet fra: <http://link.springer.com/article/10.1023/A:1023843618887#page-1>
- Ito, T. A., Miller, N., & Pollock, V. E. (1996). Alcohol and Aggression: A Meta-Analysis on the Moderating Effects of Inhibitory Cues, Triggering Events, and Self-Focused Attention. *Psychological Bulletin*. Vol. 120. No. 1.60-82. doi:10.1037/0033-2909.120.1.60
- Johnson, J. G., Cohen, P., & Brown, J. (1998). Childhood maltreatment increases the risk for personality disorders during early adulthood. *Arch Gen Psychiatry*. Vol 56(7), p 600-606. doi: 10.1001/archpsyc.56.7.600.
- Kantor, G. K., & Straus, M. A. (1987). The "Drunken Bum" Theory of Wife Beating. *University of California Press. Social problems* Vol. 34(3). doi: 10.2307/800763

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Krugh, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., & Zwi A. B. (2002). The world report on violence and health. *The Lancet* Vol 360(9339), P 1083–1088. doi: 10.1016/S0140-6736(02)11133-0

Kuhns, J.B. & Clodfelter, T.A. (2009). Illicit drug-related psychopharmacological violence: the current understanding within a causal context. *Aggression and Violent Behavior*. Vol 14, p 70–78. doi: 10.1016/j.bbr.2011.03.031

Leonard, K. E. (2008). The Role of Drinking Patterns and Acute Intoxication in Violent Interpersonal Behaviors. *Research Institute on Addictions and Department of Psychiatry State University of New York at Buffalo US*. Hentet fra: <http://www.galahad.co.uk/publish/violence-monograph.pdf#page=37>

Leonard, K. (2001). Alcohol and intimate partner violence: when can we say that heavy drinking is a contributing cause of violence? *Addiction*. Vol 100(4), p 422–425. doi:10.1111/j.1360-0443.2005.00994.x

Lovdata. (2013). Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven). Anden Del. Forbrydelser. 22de Kapitel. Forbrydelser mod Liv, Legeme og Helbred. Hentet fra: http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1902-05-22-10/KAPITTEL_2-15#§229

Lundholm, L., Thiblin, I., Hallquist, J., Fahlke, C., & Grann, U. (2011) Acute impact of illicit drugs, alcohol and AAS on violent crimes and self-directed violence. Uppsala universitet. Hentet fra: http://www.vbcv.science.gu.se/infoglueCalendar/digitalAssets/1773614628_

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Løvaas, E. K., & Dahl, T.(2013). *Rusmiddelbruk og ADHD Hvordan forstå og hjelpe?*

Gyldendal akademisk.

Manor, I.,Tyano, S.,Mel, E.,Eisenberg, J.,Bachner-Melman, R.,Kotler, M., & Ebstein, R,

P.(2002). Family-based and association studies of monoamine oxidase A and attention deficit hyperactivity disorder (ADHD): preferential transmission of the long promoter-region repeat and its association with impaired performance on a continuous performance test (TOVA).*Molecular Psychiatry*. Vol 7(6),p 626-632.

doi: 10.1038/sj.mp.4001037

McCoun, R.,Kilmer, B., & Reuter, P.(2003). Research on Drugs-Crime Linkages: The Next Generation. *NIJ*(National Institute of Justice). Hentet fra:

<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/194616c.pdf>

Meld. St. 15 (2012–2013). (2013). *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner*.

Det handler om å leve. Det kongelige justis- og beredskapsdepartement. Hentet fra:

<http://www.regjeringen.no/pages/38254171/PDFS/STM201220130015000DDDDPDFS.pdf>

Melhus, K., & Sørensen, K. (1997). Vold 1994 – Oslo Legevakt. *Tidsskrift for den Norske Legeforening*, vol 117, p 230–233.

Merk, W.,Orbio de Castro, B.,Koops, W., & Matthys, W.(2005).The distinction between reactive and proactive aggression: Utility for theory, diagnosis and treatment?

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

European Journal of Developmental Psychology. Vol 2(2).

doi:10.1080/17405620444000300

Moeller, F. G., Dougherty, D. M., Barrat, E. S., Oderinde, V., Mathias, C. W., Harper, R. A., & Swann, A. C. (2002). Increased impulsivity in cocaine dependent subjects independent of antisocial personality disorder and aggression. *Drug and Alcohol Dependence*. Vol 68(1), p 105–111. doi: 10.1016/S0376-8716(02)00106-0

Mørland, J. (2003) Biologiske virkningsmekanismer og noen kliniske effekter av alkohol.

Tidsskr Nor Lægeforen, vol 123, p 180-184. Hentet fra

<http://tidsskriftet.no/article/658059>

Ni, X., Sicard, T., Bulgin, N., Chan, K., McMain, S., & Kennedy, J. L. (2007). Monoamine oxidase a gene is associated with borderline personality disorder. *Psychiatr Genet*. Vol 17(3), p 153-157. Hentet fra: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/?term=17417058>

Olsen, A. K., Andersson, B. M., Rieber, Mohn, G. F., Kristianson, M., Lydersen, B., Guldbakke, H., Kvammen, M., Gudmundsen, G., Skotte, J. R., Vik, T. G. (2010). Drap i Norge i perioden 2004–2009. *Norges offentlige utredninger (NOU)*. 2010:3. Hentet fra: <http://www.regjeringen.no/pages/3534350/PDFS/NOU201020100003000DDDPDFS.pdf>

Palmstierna, T. (2013). Vold og rus. Foredrag ved sikkerhetsseminar 2013.

Pardini, D. A., Lochman, J. E., & Wells, K. (2004). Negative emotions and alcohol use initiation in high-risk boys: The moderating effect of good inhibitory control. *Journal*

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

of *Abnormal Child Psychology*, 32(5), p 505-518. Hentet fra:

<http://link.springer.com/article/10.1023/B:JACP.0000037780.22849.23#>

Pardini, D, A., & Loeber, R.(2007). Interpersonal and Affective Features of Psychopathy in Children and Adolescents: Advancing a Developmental Perspective Introduction to Special Section. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology* Vol 36(3).
doi:10.1080/15374410701441575

Pape, H.(2011). Alkohol og vold I nære relasjoner. *Rus og samfunn*. Hentet fra:

<http://www.rus.no/id/614>

Pape, H. (2003). Vold og krenkelser i unge menneskers parforhold. *Tidsskrift for den Norske Legeforening*, Vol 123, p 2016–2020. Hentet fra: <http://tidsskriftet.no/article/850018>

Pernanen, K.(1991). *Alcohol in human violence*. New York, NY, US: Guilford Press. Hentet fra: <http://psycnet.apa.org/index.cfm?fa=search.displayRecord&uid=1991-98239-000>

Polman, H.,Orobio de Castro, B.,Koops, W.,Van Boxel, H, W., & Merk, W, W.(2007).A Meta-Analysis of the Distinction between Reactive and Proactive Aggression in Children and Adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology*. Vol 35(4) , p 522-535. doi: 10.1007/s10802-007-9109-4

Prinstein, M, J., & Cillessen, A, H, N.(2003). Forms and Functions of Adolescent Peer Aggression Associated With High Levels of Peer Status. *Merrill-Palmer Quarterly* Vol. 49(3). Hentet fra:

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/23096058?uid=3738744&uid=2&uid=4&sid=21102992012017>

Rasmussen, K.(2011). Når volden ikke er aggressiv. *Psykologisk tidsskrift nr 2*. Hentet fra:
<http://www.svt.ntnu.no/psy/pt/artikler/2011.2.rasmussen.pdf>

Rawson, R, A., Gonzales, R., & Brethen, P.(2006). Treatment of methamphetamine use disorders: an update. *Journal of Substance Abuse Treatment Vol 23(2)*, p 145–150.
doi: 10.1016/S0740-5472(02)00256-8

Romanelli, F, & Smith, K, M.(2006). Clinical Effects and Management of Methamphetamine Abuse. *Pharmacotherapy: The Journal of Human Pharmacology and Drug Therapy Vol 26(8)*, 1148-1156. doi: 10.1592/phco.26.8.1148

Room, R., & Rossow, I.(2001). Share of violence attributable to drinking. *Journal of Substance Use*. Vol 6,p 218–228. doi: 10.1080/146598901753325048

Rossow, I.(2010). Rusmiddelbruk og vold. Statens institutt for rusmidelforskning, SIRUS.
Hentet fra: http://www.sirus.no/Rusmiddelbruk+og+vold.E2x322-8_Bp77BFv3TR9D6CJ1K1ynwZVPL28nMhPLZB9MtlY05hRHIWL.ips

Rossow, I.(2002). Rusmiddel bruk i Norge. *Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) Norsk Epidemiologi*, s 301-307. Hentet fra:
<https://www.ntnu.no/ojs/index.php/norepid/article/download/382/357>.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

San Jose, B., Van Oers, H, A, M., Van De Mheen, H, D., Garretsen, H, F, L., & Mackenback, J, P.(2000). Stressors and alcohol consumption. *Alcohol & alcoholism* Vol.35(3), p 307-312. Hentet fra: <http://alcalc.oxfordjournals.org/content/35/3/307.full.pdf>

Saur, R., Hustad, A, E., & Heir, T.(2011). Voldsforebygging i Norge Aktiviteter og tiltak mot vold i nære relasjoner. *Nasjonalt kompetansesenter for vold og traumatisk stress(NKVTS)*. Hentet fra: <http://www.nkvts.no/biblioteket/Publikasjoner/Voldsforebygging-i-Norge-Aktiviteter-og-tiltak-mot-vold-i-nare-relasjoner.pdf>

Storvoll, E, E., Rossow, I., Moan, I, S., Norstrøm, T., Scheffels, J., & Lauritzen, G.(2010) Skader og problemer forbundet med bruk av alkohol, narkotika, og tobakk. Statens institutt for rusmiddel forskning SIRUS, nr 3. Hentet fra: http://diesel.sodor.no/no.vl/Rapport_3_2010_skjerm.pdf

Statistisk sentralbyrå.(2012). Ofre for anmeldte lovbrudd, 2011. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/lovbruddo/aar/2012-12-20>

Steen, K. & Hunskaar, S. (1997). Vold i Bergen. *Tidsskrift for den Norske Legerforening*, nr 117, p 226–229.

Stortingsmelding. 15 (2012–2013). Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. *Justis og beredskapsdepartementet*. Hentet fra:

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/2012-2013/meld-st-15-20122013/5/3/1.html?id=716507>.

Tiihonen, J., Isohanni, M., Räsänen, P., Koiranen, M., & Moring, J. (1997). Specific Major Mental Disorders and Criminality: A 26-Year Prospective Study of the 1966 Northern Finland Birth Cohort. *American Journal of Psychiatry* Vol 154, p 840–845. Hentet fra: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9167513>

Tikkanen, R., Ducci, F., Goldman, D., Holi, M., Lindberg, N., Tiihonen, J., & Virkkunen, M. (2010). MAOA Alters the Effects of Heavy Drinking and Childhood Physical Abuse on Risk for Severe Impulsive Acts of Violence Among Alcoholic Violent Offenders. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research* Vol 34(5), p 853–860. doi: 10.1111/j.1530-0277.2010.01157.x

Vitaro, F., Brendgen, M., & Tremblay, R. E. (2002). Reactively and proactively aggressive children: antecedent and subsequent characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* Vol 43(4), p 495–505. doi: 10.1111/1469-7610.00040

Vorspan, F., Bloch, V., Brousse, G., Bellais, L., Gascon, J., & Lépine, J. P. (2011). Prospective Assessment of Transient Cocaine-Induced Psychotic Symptoms in a Clinical Setting. *The American Journal on Addictions* Vol 20(6), p 535–537. doi: 10.1111/j.1521-0391.2011.00181.x

Wermuth, L. (2000). Methamphetamine Use: Hazards and Social Influences. *Journal of drug education*. Vol 30(4), p 423-433. doi: 10.2190/GMH7-3FWX-1AC1-RWXP

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Zanarini, M, C., Williams, A, A., Lewis, R, E., Reich, R, B., Vera, S, C., Marino, M, F., Levin, A., Yong, L., Frankenburg, F, R. (1997). Reported Pathological Childhood Experiences Associated With the Development of Borderline Personality Disorder. *American journal of Psychiatry Vol 154, p1101-1106*. Hentet fra:
<http://helsenorge.no/Helseogsunnhet/Sider/Alkohol-og-vold.aspx>

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Appendix

Appendix A: Operasjonalisering av variabler

Variablene i studiet er definert etter hva som synes hensiktsmessig i forhold til å belyse sammenhengen mellom rus og vold. Variablene er definert på bakgrunn av samtaler med veileder Kirsten Rasmussen og relevant litteratur. Tabellen omhandler formålet med de ulike variablene og koder benyttet i SPSS.

Kode i SPSS	Definisjon/Formålet med kodene
1. Sivilstatus.	
Kode 1	Gift eller samboer; representerer et stabilt forhold.
Kode 0	Kjæreste, ugift osv; representerer mindre stabilt forhold.
2. Livsgrunnlag.	
Kode 4	Fast inntekt; kodet der tiltalte er i jobb.
Kode 3	Diverse trygdeordninger (syketrygd, arbeidsavklaring, attføring, arbeidsledig uten inntekt); livsgrunnlag er her midlertidig og uavklart.
Kode 2	Uføre trygd; livsgrunnlag er her avklart.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

3. Utdanningsnivå.

Kode 3 **Høyere utdanning** (Universitet, høyskolenivå, minimum 120 studiepoeng tilsvarende 2 år med høyere utdanning)

Kode 2 **Videregående nivå** (vk1, vk2, fagskoleutdanning er fullført og høyeste utdanning)

Kode 1 **Grunnskolenivå;** (ikke fullført overnevnte)

4. Andre lovbrudd i aktuell rettsavgjørelse

(Kode 1 er her benyttet dersom tiltalte er dømt for brudd innenfor kategoriene og 0 er kodet der tiltalte ikke er dømt for dette)

Vold Omhandler brudd på straffelovens § 228, §229,§ 219, § 233 + jf § 49, § 222,§ 223 og § 127.

Vinningskriminalitet Omhandler brudd på straffelovens §391,§ 317,§270,§ 268,§ 267, § 260,§ 258,§ 257,§ 255,§ 402 og § 182

Narkotikakriminalitet Omhandler brudd på straffelovens § 162 og legemiddeloven § 31

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

5 Tidligere dommer

(Kode 1 er her benyttet dersom tiltalte er dømt for brudd innenfor kategoriene og 0 er kodet der tiltalte ikke er dømt for dette)

Vold Omhandler tidligere brudd på straffelovens § 228, § 229, § 219, § 233 jf 39, § 222 og saker der det er nevnt at tiltalte tidligere dømt for legemsbeskadigelse

Vinningskriminalitet Omhandler tidligere brudd på straffelovens § 268, § 267 og § 402

Narkotikakriminalitet Omhandler tidligere brudd på straffelovens §162, legemiddelloven §31

6 Psykiatriske forhold hos tiltalte.

(Kode 1 er her benyttet dersom tiltalte er dømt for brudd innenfor kategoriene og 0 er kodet der tiltalte ikke er dømt for dette)

ADHD Kodet kun der diagnosen er stilt, ikke ved misstank.

Omsorgssvikt Kodet der det i rettsavgjørelsen er nevnt at tiltalte har hatt en vanskelig oppvekst, opplevd omsorgssvikt, vanskelige familieforhold.

Personlighetsfortyrrelse Kodet kun der diagnosen er stilt, ikke kodet ved misstank

Alvorlig psykisk lidelse Kodet på bakgrunn av rettspsykiatrisk definisjon på alvorlig psykisk lidelse. Omhandler schizofreni, andre psykose lidelser, MD(F33.8/tilbakevendende depresjon) og prodromalfase F0.99 INA.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

7 Relasjon til fornærmede

Kode 6	Barn
Kode 5	Partner (mann, kone, samboer, kjæreste og tidligere partner)
Kode 4	Øvrig familie
Kode 3	Venn/venninne
Kode 2	Bekjent , der tiltalt og fornærmede perifert har kjennskap til hverandre, eksempelvis hører til samme miljø, venners venner, kjenner til hverandre, er i ett konflikt forhold uten annen relasjon, arbeidskollegaer eller er deltagere på samme fest.
Kode 1	Ukjent . Der tiltalte og fornærmede er ukjente, eksempelvis blind vold, vold mot vakt ved utested eller offentlig tjenestemann.

8 Type vold.

(Kode 1 er her benyttet dersom tiltalte er dømt for brudd innenfor kategoriene og 0 er kodet der tiltalte ikke er dømt for dette)

Slag/ spark/ kvelning	Omhandler vold ved bruk av egen kropp, ekskluderes ved bruk av våpen.
Stikkvåpen	Omhandler vold ved bruk av stikkvåpen, som kniv, glass, flasker, bajonett o.l
Andre våpen	Omhandler vold ved bruk av andre våpen enn nevnt over, som pistol, jernstang, planker og elektrisk støt.
Forgiftning	Omhandler vold gjennom forgiftning.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

9 Treffsted.

Hode Vold utført mot hode

Kropp Vold utført mot kropp

10 Provokasjon

(Kode 1 er her benyttet dersom tiltalte er dømt for brudd innenfor kategoriene og 0 er kodet der tiltalte ikke er dømt for dette)

Kode 1 **Provokasjon:** Tiltalte ble utsatt for provokasjon, som sammenfaller i tid med voldsutøvelsen

Kode 0 **Ingen provokasjon,** som sammenfaller i tid med voldsutøvelsen

11 Hensikt.

Økonomi Instrumentell voldsutøvelse med formål om økonomisk gevinst. Eksempelvis; ran, pengeinnkreving på vegne av seg selv eller andre.

Hevn Reaktiv og instrumentell vold. Grunnlaget for volden er her tidligere hendelser der fornærmede ønsker å hevne seg over. (Eksempelvis vold som et resultat av mistanke eller sjalusi ovenfor fornærmede, ofte knyttet til oppgjør i innen rusmiljøet eller tidligere kjærlighetsforhold).

Krangel Reaktiv vold, som et resultat av en konfliktsituasjon, eksempelvis fysisk og/eller verbal krangel, langvarig krangel som ikke har med hevn eller økonomi og gjøre, bråk på fest eller utested og gruppeslagsmål.

Agitert Reaktiv vold, kodet der det ikke foreligger noen provokasjon og det er oppgitt i rettsavgjørelsen at tiltalte av andre er observert agitert eller tiltalte selv oppgir å ha vært agitert på en grad som ikke kan forklares utfra ytre forhold.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

12 Reaktiv og instrumentell vold.

Kode 1 **Instrumentell vold:** En sammenslåing av økonomi og hevn (der tiltalte ikke provoseres i forkant), nevnt ovenfor.

Kode 2 **Reaktiv vold:** En sammenslåing av kategoriene krangel, agitert og hevn (der tiltalte blir provosert i forkant), nevnt ovenfor.

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Appendix B: Tabeller

Tabell 1:

Gir en oversikt over utvalgets demografiske egenskaper.

Demografiske variabler	N	%
Sivilstatus		
Gift/samboer	19	20,2
Ugift	36	38,3
Ukjent	39	41,5
Livsgrunnlag		
Ufør	10	10,7
Uavklart	27	28,7
Fast Inntekt	27	28,7
Ukjent	30	31,9
Utdanningsnivå		
Høyere utdanning	1	1,1
Videregående nivå	18	19,1
Grunnskole	20	21,3
Ukjent	55	58,5

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Tabell 2:

Gir en oversikt over tiltaltes kriminelle profil.

	Totalt	Alkohol	Sentralstimulerende
Dommer i aktuell rettsavgjørelse			
Voldsdommer	36	11(30,6 %)	25(69,4 %)
Narkotikaforbrytelser	34	7(20,6 %)	27(79,4 %)
Vinningskriminalitet	23	2(8,7 %)	21(91,3 %)
Tidligere dommer			
Voldsdommer	42	16(38,1 %)	26(61,9 %)
Narkotikaforbrytelser	23	3(13 %)	20(87 %)
Vinningskriminalitet	11	1(9,1 %)	10(90,9 %)

Tabell 3:

Gir en oversikt over relasjon mellom tiltalte og fornærmede

	Alkohol	Sentralstimulerende
Totalt (N)	42	39
Partner	6(40%)	9(60%)
Øvrig familie	1(33,3%)	2(66,7%)
Venn	3(75%)	1(25%)
Bekjent	18(58,1%)	13(41,9%)
Ikke tidligere kjennskap	15(51,7%)	14(48,3%)

Rus og vold: Skiller voldsutøvere som ruser seg på alkohol fra voldsutøvere som bruker sentralstimulerende midler

Tabell 4:

Gir en oversikt over type vold og treffsted på fornærmedes kropp.

	Alkohol	Sentralstimulerende	Totalt(N)
Type vold			
Slag	60,3 %	39,7 %	63
Stikkvåpen	46,7 %	53,3 %	15
Andre våpen	42,9 %	57,1 %	28
forgiftning	0 %	100 %	3
Voldens Treffsted på fornærmedes kropp			
Hode	47,5 %	52,5 %	59
Kroppen	35,7 %	64,3 %	28

Tabell 5:

Gir en oversikt over forekomsten av reaktiv og instrumentell vold og provokasjon.

	Alkohol	Sentralstimulerende	Totalt(N)
Instrumentell vold	19,2 %	80,8 %	26
Reaktiv vold	70 %	30 %	50
Provokasjon	76,9 %	23,1 %	26